

Mitä kuului suomalaisuuteen Porthanin aikana?

Toivo Viljamaa

(H.G.Porthan –seminaari Viitasaarella 11.11. 2004)

Turun yliopiston yhteyteen v. 1936 perustettu Porthan-Seura syntyi suomalaiskansallisessa hengessä. Kansallistunteen tuote on myös v. 1864 Turkuun pystytetty pronssinen Porthanin patsas, maamme ensimmäinen monumentaaliveistos (tekijä CARL ENEAS SJÖSTRAND; Wäinö Aaltosen Museon sivustot <http://www.wam.fi/julkiset/>).

– Porthanin perinnön vaaliminen osoittaa, että häntä on pidetty suomalaisuuden esitaistelijana ja kansallistunteen herättäjänä. Aina tosin ei ole ollut selvää, millainen kansallinen suurmies Porthan oli. Muun muassa Turun patsashankkeen puuhamiesten Snellmanin ja Cygnaeuksen oli vaikeaa perustella muistomerkin tarkoitusta (Matti Klinge, *Mikä mies Porthan oli?* Helsinki 1989).

Touppangilla. Puhallista ihdeestä mi Du-
luta kahlelennän-joneta, kumminen:
"Eläkön Pevolanin herättämä henki
Suomalaisista Aurajoen rannoilta
Pohjan pitkille perille. Jouto Du-
tulolijia", jenta kantojaneusee Eduncet
luti ja joken hutteratitit. Sitten lähetettiin

**"Eläkön Porthanin herättämä
henki Suomalaisista Aurajoen
rannoilta Pohjan pitkille perille"**

**teoffisfanfa. Mutta Porthanin ansiot ovat i-
han toista laatua; hän eli hengen mies ja hä-
nen ansionsa ovat myös hengellistä laatua; vaikka
ne jo hänenkin ajallansa tunnustettiin suuriksi,
ovat ne kuitenkin vaihtuneet enemmän tule-
vaisuuteen eikä niitä unhoteta niin kauan kuin
Suomen kansa maailmassa mainitaan; sillä hän
korotti suomalaisen sivistyksen siitä halveksi-
tusta ja unhotetusta tilasta, jossa se ennen
häntä oli ollut. Mitä olisimme me nyt ja mitä
koko kansan kieli ja historia, jos Porthania ei
olisi ollut?**

Oululaisten sähke Porthanin patsaan paljastusjuhlaan (*Sanomia Turusta* 16.9.1864) ja osa Elias Lönnrothin puheesta samassa juhlassa (*Hämäläinen* 16.9.1864): **"vaikka hänen ansionsa jo hänenkin ajallansa tunnustettiin suuriksi, ovat ne kuitenkin vaihtuneet enemmän tulevaisuuteen eikä niitä unhoteta niin kauan kuin Suomen kansa maailmassa mainitaan; sillä hän korotti suomalaisen sivistyksen siitä halveksitusta ja unhotetusta tilasta, jossa se ennen häntä oli ollut. Mitä olisimme me nyt ja mistä koko kansan kieli ja historia, jos Porthania ei olisi ollut?"**

Porthan ei kuitenkaan ollut suomalaisuus-kiihkoilija esimerkiksi siinä mielessä, että olisi vastustanut ruotsin kieltä, kuten 1800-luvun **fennomaanit**. Ja vaikka hän varmasti rakasti isänmaataan, ja hänet yhdessä sukulaisensa, äitinsä sedän, Daniel Jusleniuksen, kanssa luetaan kansallisuusaatteen eli **fennofiilisuuden** edustajaksi, hän ei ollut fennofiili sillä tavalla, että olisi yhtynyt ylistämään Suomen kansan varhaisvaiheita.

Porthanista tuli kansallisen tietoisuuden herättäjä siksi, että hän uutterana tutkijana, tietojen kerääjänä ja kirjoittajana pani alulle kansalliset tieteet, Suomen varhais historian, Suomen kielen, runouden ja kansanperinteen tutkimuksen. Porthanin kansallistunteeseen kuului oikeiden tietojen etsiminen ja esittäminen Suomen ja suomalaisten varhais historiasta. Näin hän loi perustan **suomalaisuuden eli kansallisen identiteetin tunnistamiselle**.

Porthan käsitteli suomalaisuutta useissa teoksissaan, joista tärkeimmät ovat:

- Paavali Juustenin Suomen piispain kronikka (*P. Juusten Chronicon Episcoporum Finlandensium, Opera omnia VI-VIII*): ensimmäinen Suomen historian kokonaisuus, jolla Porthan ansaitsi nimityksen ”Suomen historian isä”,
- Suomalaisesta runoudesta (*De Poësi Fennica, Opera omnia IX: 1-114*),
- Muinaisten kveenien heimosta (*De antiqua gente Quenorum, Opera omnia IX: 419-437*),
- Pirkkalaisista (*De Bircarlis, Opera omnia IX: 357-418*),
- Suomen kansan asema ja tila sen joutuessa Ruotsin vallan alle (*Finska folkets läge och tillstånd, vid den tiden, när det först lades under svenska kronans vissa och varaktiga välde, Vitterhets-, Historie- och Antikvitets-akademiens handlingar, osa IV, 1795*),
- Suomen sukuisista kansoista: lappalaiset (*Om de nationer, hörande til finska folkstammen, hvilka i den äldre nordiska historien omtalas. I. Lapparne, emt. osa IV, 1795*),
- Kuningas Alfredin Skandinavian kuvaus (*Konung Aelfreds geografiska beskrifning öfver den europeiska norden, emt. osa VI, 1800*),
- Suomalaisten asuinsijat Ruotsin puolella (*Om de i åtskilliga landsorter på svenska sidan boende finnar, Åbo tidningar 1793*),
- Pitäjien ja kaupunkien kuvauksia (mm. Viitasaari) sekä lisäyksiä ja korjauksia Suomen maantiedettä koskeviin tietoihin (*Åbo Tidningar, passim*).

Mitä suomalaisuuteen kuului Porthanin aikana?

En käsittele sitä, millaisia suomalaiset olivat Porthanin aikana, vaan tarkastelen sitä, millaisia käsityksiä Porthanin aikaan oli suomalaisuudesta eli suomalaisten kansallisesta identiteetistä. Millaisia vastauksia annettiin seuraaviin kysymyksiin: Mistä suomalaiset olivat tulleet? Mitä on suomen kieli ja kulttuuri? Mikä on perinteisesti suomalaista eli millaisia ovat suomalaisten tavat?

Tällainen suomalaisten etsiminen on ollut ja on edelleen hyvin suosittu aihe – äärimmäisenä tapauksena suomalaisuuden etsiminen sisältää väitteen, että suomalaiset ovat aina joutuneet taistelemaan, etteivät muut, etenkin ruotsalaiset, pyyhkisi heitä pois maailman kartalta. Porthan ei ollut tämäntyyppinen Suur-Suomen etsijä, vaan hän antoi lähdetutkimuksillaan välineet kriittiselle ja objektiiviselle tarkastelulle.

Suomalaisuutta koskevat väitteet ja käsitykset perustuivat seuraaviin seikkoihin:

(1) Muinaisia kansoja koskevat tarinat

- Tacituksen *Fenni* ja muut outoja kansoja koskevat tarinat,
- Pohjoismaiset saagat: *kveenit* ja ”*Suomen kuninka*”,
- Kronikat, mm. Adam Bremeniläisen ”*Naisten maa*” (*Fennia = terra feminarum: Tacitus ”femina dominatur”*), ”*Kvinlandia*” ja amatsonit;

- Nestorin kronikka esittelee Suomen sukuisia kansoja Kaspienmeren äärellä ja Volgan mutkassa,
- Maantieteelliset kuvaukset, mm. Alfred Suurella esiintyvä Ottarin Skandinavian kuvaus.
- (2) Suomalaiset ulkomailla: sodat, mm. 30-vuotinen sota, oppineet, matkailijat ja siirtolaiset, erityisesti Ruotsin (Länsipohjan) suomalaiset.
- (3) Ulkomaalaiset Suomessa: oppineet ja matkailijat, katolinen kirkko (erityisesti Ruotsista tehdyt ristiretket suomalaisten, hämäläisten ja karjalaisten käännättämiseksi) ja ruotsalaiset Suomessa (Pohjanmaan rannikon asukkaat).

Käsittelen Porthanin ajan suomalaisuus-käsityksiä kolmesta näkökulmasta, joissa pyrin ensiksi esittämään ikään kuin ”harhaisen” käsityksen ja sitten vastineeksi Porthanin ”korjauksen”.

- I. Fennofiilit (mm. Porthanin sukulainen Daniel Juslenius) ja fantasiat (Ruotsissa ns. rudbeckiläisyys): Suomalaiset ovat israelilaisten sukua
- II. Suomalaiset Suomen alkukansaa ja "Suur-Suomi"-kuvitelmat
- III. Suomalaisten tavat (taustalla Daniel Jusleniuksen suomalaisten ylistys teoksessa *Aboa vetus et nova*, 1700)

I. Suomalaiset ovat israelilaisten sukua

1700-luvun historiankäsitystä hallitsivat Ruotsin suurvalta-ajan innoittamat täysin epäkriittiset kuvitelmat, joille Rudbeck vanhemman mukaan on annettu nimitys rudbeckiläisyys. Vuonna 1679 tuo mainio lääkäri ja tiedemies Olof Rudbeck kirjoitti *Atlantica* -teoksensa. Siinä todisteltiin muun muassa, että Ruotsi olisi ihmiskunnan alkukoti, josta kaikki maailman kielet ja kulttuurit olivat kotoisin.

Suomessa rudbeckiläisyys esiintyi kuvitelmana, että suomalaiset olisivat israelilaisten jälkeläisinä ja suomen kieli heprean sukukieli. Sukulaisuutta ei esitetty ainoastaan fantasiakirjallisuudessa vaan myös akateemisissa yhteyksissä. Porthanin isosetä pyhien kielten professori Daniel Juslenius, tunnetuin fennofiili, oli virkaanastujaisesitelmässään ottanut esiin suomen ja heprean yhtäläisyyden, joka olisi näkynyt varsinkin sanastossa ja taivutuksessa, ja vielä 1764 historian professori Johannes Bilmarkin johdolla esitettiin väitöskirja ”Suomalaisten alkuperästä”, jossa yritetään todistaa, miten eräät Assyrian kuninkaan Salmanassarin karkottamat israelilaisheimot olisivat vaeltaneet pohjoiseen Suomeen.

Koska suomalais-ugrilaiset kielet oli jo löydetty, suomen sukulaisuus heprean kanssa oli helppo torjua. Siitä huolimatta fennofiilit ja rudbeckiläiset esittivät jatkuvasti esimerkkejä suomalaisten muka vanhoista tavoista, jotka muistuttaisivat juutalaisuudesta (*Tidningar utg. af et Sällskap i Åbo* 1783:47):

1. Lauantain pyhittäminen lepopäiväksi ja juutalaisten sapatti
Rudbeck kertoo asiakirjasta, jossa Kustaa Vaasa määräsi suomalaiset viettämään sunnuntaita (sapattia) – siis siihen saakka suomalaiset olisivat, kuten juutalaiset, pyhittäneet lauantain. – Porthan lukee Kustaa Vaasan määräyksen tarkemmin ja huomaa, että siinä esitetään ihan päinvastaista kuin Rudbeck väittää: muutamat harhaoppiset ovat ryhtyneet **nyt** juutalaisten tapaan viettämään lauantaita, ja heidät pitää palauttaa ruotuun.

2. Vuoden aloittaminen maaliskuusta

Vanhat suomalaiset olisivat kuten juutalaiset aloittaneet vuoden maaliskuun alusta. Tälle ei ole suomalaisten osalta mitään erityistä syytä, vaan Porthanin mukaan se on ollut varhaisille kansoille laajalti tavallista.

3. Suomalaisen sauna ja juutalaisten rituaalinen puhtaus

Peseytyminen on siis muualla tuntematonta, toteaa Porthan ironisesti, ja tunnetut saunan käyttäjät venäläiset ovat siis myös juutalaisia!

4. Happamatonta leipää ja mämmi!

Suomalaiset syövät pääsiäisen aikaan happamatonta leipää, muulloin he syövät hapanta leipää. Porthan ihmettelee väitettä, mutta arvelee, että aiheen tähän on antanut lounaissuomalaisten ”mämmi”.

Suomalaisen mämmin maininta esiintyy ensimmäisen kerran kirjallisuudessa Daniel Jusleniuksen teoksessa *Aboa vetus et nova*. Juslenius esittelee värittään mustahkon mutta harvinaisen makean puuron, jota syödään pääsiäisenä happamattoman taikinan muistoksi. Jusleniuksen kuvauksen mukaan puuro paistettiin uunissa tuohisessa astiassa. Porthanin mielestä mämmissä ei ole mitään alkusuomalaista tai juutalaista. Mämmiä valmistettiin alun perin Etelä- ja Lounais-Suomessa ja sitä söi katolisen paaston aikaan niin suomen- kuin ruotsinkielinenkin väki, mutta se ei kuulunut sisäsuomalaisten, savolaisten ja karjalaisten, perinteiseen ruokavalioon.

5. Kevätkesän (helluntain) juhlistaminen puiden lehdillä

Tähän Porthan toteaa ironisesti, että monilla paikoin Suomessa puut eivät ole vielä edes lehdessä helluntaina. Juhannuksena taas on tapana koristaa taloja lehtipuilla, mutta se on enemmän ruotsalaisten kuin suomalaisten tapa.

Porthanin vastaukset tapoja koskeviin harhakuviin perustuvat siihen, että väitteet ovat vain sattumanvaraisia huomioita, ilman että tietoja olisi tarkasteltu kriittisesti. Hyvä esimerkki Porthanin menetelmästä on se, miten hän osoittaa vääräksi väitteen, että suomalaiset sairastuisivat muita herkemmin spitaaliin, ns. juutalaisten tautiin.

6. ”Juutalaisten tauti”, lepra

Kun Rudbeck ei löytänyt vanhempaa eikä parempaa todistetta sille, että lepra on suomalaisten ikivanha kansallistauti — Porthan sanoo ironisesti —, hän viittaa kuningas Kustaa Aadolfin vuodelta 1619 olevaan kirjeeseen, jossa kehoitetaan perustamaan Suomeen erityinen spitaalisten sairaala. Rudbeck ei siis tiennyt, että vastaavia laitoksia oli ollut jo kauan Ruotsin maassa. Porthan itse esittää todisteeksi dokumentin joka on lähes 200 vuotta varhaisempi, ja siitä käy selvästi ilmi, että spitaali oli yhtä hyvin, ellei enemmänkin muiden kuin suomalaisten ”kansallistauti”. — Porthanille oli kaksi asiaa erityisen tärkeitä: oikeat tiedot Suomesta ja suomalaisista, ja toiseksi menneisyyttä koskevien väitteiden tulee perustua huolelliseen aitojen ja mahdollisimman varhaisten dokumenttien tutkimiseen.

II. Suomalaiset pohjolan alkuasukkaita

Yleinen käsitys, että suomalaiset olisivat olleet pohjolan kanta-asukkaita, perustui ajatukseen, että Tacituksen ja muiden antiikin aikaisten historioitten **fennit** tai **finnit** tarkoittaisivat suomalaisia. Lisäpontta teorialle antoivat eräät Islannin saogat, joissa kerrotaan ”Suomen kuninkaista”

Ensimmäisen jälkiritillisen vuosisadan historiankirjoittaja Tacitus kertoo mm. seuraavaa (*Germania* 46, suom. Edwin Linkomies): ”Fenneille on ominaista ihmeellinen alkukantaisuus ja viheliäinen köyhyys. Heillä ei ole aseita, ei hevosia, ei asuntoja. Ravintona ovat kasvit, vaatteina nahat, makuusijana maa. ... Metsästäys elättää

samalla tapaa sekä miehiä että naisia... Lapsilla ei ole muuta suojaa petoja ja sateita vastaan kuin jonkinlainen oksista punottu katos. Sinne palaavat työkykyiset, se on vanhusten turvapaikka. Mutta tällaista elämää he pitävät onnellisempana kuin huokailloilla ja nähä vaivaa talojen rakentamisessa ...”

Porthanin mielestä tällainen villien metsästäjien kuvaus ei voi tarkoittaa suomalaisia, sillä ensimmäisen ristiretken tekijät (Eerik ja Henrik) kohtasivat kansan, jolla oli vakinaiset asuinpaikat (**kylä, huone, pirtti, sauna ja aitta**) ja jonka pääelinkeinona oli maatalous, sillä varhainen kulttuurisanasto kertoo etenkin kaskenpoltosta:

kaski, huhta, karsi, palo, käärti, lottero, rasi, aho, kytömaa; vainio, moisio, halme; sahra, hara, äes, jyväs, varsta, sirppi, vikahe, rohka; ohra, nisu, vehka, jauho, talkkuna, puuro, leipä, kyrsä, rokka, sahti, kalja, papu, herne, nauris, pellava.

Nämä maatalouteen liittyvät sanat ovat Porthanin mielestä perisuomaalisia sanoja. Luettelo on mainio esimerkki Porthanin kielellisestä tutkimusmenetelmästä. Todistelu perustuu siihen, että jos kielellinen vertailu osoittaa yhteiskunta- tai kulttuuri-ilmion nimityksen alun perin suomalaiseksi, silloin on myös väline, laitos tai tapa suomalaisten mukanaan tuoma.

Esi-isämme tunsivat siis maanviljelyksen ja yhteiskunnan järjestäytyminen oli alkuasteilla. Taruperäisten historiakirjojen asemesta Porthan antaakin enemmän arvoa lähteille, jotka koskevat konkreettisemmin Suomea ja suomalaisia: Alfred Suuren kirjoitukset (9. vs.), joissa on mukana tutkimusmatkailija Ottarin maantieteellinen kuvaus Pohjois-Skandinaviasta, Nestorin kronikka, jossa kerrotaan Venäjän alueen kansoista, suomensukuiset kielet ja niiden vertailu (Porthan luo suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen) ja kirkolliset sekä valtiolliset asiakirjat.

Kriittisen lähdetutkimuksen perusteella hän esittää suomalaisten tulon Suomen asutushistoriana. Suomalaiset tulivat Suomen lahden pohjukasta aaltolina, työnsivät lappalaiset edeltään, ja sekoittuivat Pohjanlahden alueella ja pohjoisessa myös ruotsalaisiin (sekä norjalaisiin). Pohjois-Suomeen ja Pohjois-Ruotsiin työntyivät ensiksi hämäläiset metsästäjät ja kauppiat, myöhemmin savolaiset ja karjalaiset kaskenpolttajat ja metsänkaatajat. [Porthan ei ehkä ole kaikessa oikeassa, mutta hänen kriittinen metodinsa on uutta luova]

Asutushistorian kuvauksen mukana Porthan antaa huolella dokumentoidun ja mielekkään selityksen monille vieläkin kiistanalaisille suomalaisia koskeville käsitteille ja nimityksille.

Lappalaisten ja suomalaisten kielet ovat keskenään vain kaukaista sukua. Saamelaiset ovat enemmänkin sukua pohjoisten tundra-alueiden samojedelle Tacituksen metsästäjäkansa, fennit, sopii kuvaamaan lappalaisia. Suomalaiset ajoivat lappalaiset vähitellen pohjoiseen. Lappalaisten vaikutuksesta eteläisessä Suomessa kertovat lukuisat lappi-nimet ja ”lapinrauniot”, joita on varsinkin Pohjanmaalla, mutta myös Pirkkalan alueella ja jopa Viitasaarella. Porthan sanoo, että asukkaat eivät uskalla koskea näihin kiviröykkiöihin, koska ne voivat aiheuttaa jotakin pahaa, t. s. lapinraunio mielletään lapinnoidan raunioksi. Jo vanhastaan lappalaisiin on liitetty noitavoimia ja sana ”lappi” tarkoittikin ”noitaa” (*Tidningar utgifne af et Sällskap i Åbo 1977:9*).

<i>fenni?</i> (<i>femina, k-fen-!</i> , ks. <i>kveenit</i>)	lappalaisia
<i>lappi</i> (lappalainen)	”lepyttäjä”, noita
<i>suomi, saame, häme, samo-jedit, semlja</i> (ven.)	”maa”
<i>kveenit, quen, kven, kvän, kainu,</i>	suom/ruots. erämiehiä
<i>Pirkkala, ”Birkarl”</i>	”kaupunkilainen”
pirkkalaiset	ruots./hämäläisiä

- **suomi** ja **häme**-sanojen etymologia on Porthanin mielestä epäselvä; tunnettua kuitenkin on, että lappalaiset kutsuvat omaa maataan ja kieltään **saame**; siis **suomi** ei ole ”Suoma-maa”, ”Suo-maa” tai ”Suomu-maa”, kuten jotkut väittävät, vaan **suomi**, **häme** ja **saame** ovat sama kuin lättien **sem**, ja samojedien **samo**, tai venäjän **semlja** ; siis sanan täytyy merkitä maata.
- Porthan jättää omaan rauhaansa Adam Bremeniläisen ja muiden selitykset, että suomi olisi ”naisten maa”. Kvinlandia, amatsonien maa, jossa nainen hallitsee (*femina dominatur*), ei mitenkään sovi kuvaamaan villiä pohjolaa! Lappalaiset nimittivät aluksi Ruotsista tulleita maanvaltaajia ja metsästäjiä ”kainolaisiksi” eli kveeneiksi, ja myöhemmin kaikkia Lappiin jokia pitkin tulevia kalastajia, siis myös suomalaisia, hämäläisiä, savolaisia ja karjalaisiakin samalla nimellä.
- Pirkkalaiset taas ovat Porthanin mielestä ruotsalaisten perustamasta Pirkkalasta lähteneitä kauppiaita ja lappalaisten verottajia.

III. Suomalaisen tavat

Teoksessaan *Aboa vetus et nova*, joka on Suomen mutta pääasiassa silloisen Turun ylistys, Daniel Juslenius oli kiitellyt suomalaisia miehiä urheiksi sotureiksi ja ylistänyt heidän taitoaan käydä kauppaa ja jopa heidän ruokansa erinomaisuutta; ja naiset taas olivat etevä kotoisissa askareissaan, heidän käsityönsä ja kudonnaisensa olivat maan mainioita. Suomen kansa kokonaisuudessaan oli Jusleniuksen mielestä luonteeltaan oikeudenmukaista, kohtuuteen taipuvaista, lempeää, vaatimatonta, rehellistä, työteliästä jne., siis kaikin puolin mallikansaa!

Tällainen fennofiilien nationalistinen suomalaisen alkukansan ihannoiti oli Porthanille täysin vierasta. Hänen asenteensa on realistisempi. Hänen mielestään ruotsalaisten saapuessa Suomeen suomalaiset olivat yhteiskunnallisesti vielä varsin kehittymättömiä. Kun Porthan valittiin Ruotsin Kirjallisuus-, Historia- ja Antikviteetti -akatemian jäseneksi, hän piti vuonna 1788 esitelmän, jossa hän käsitteli Suomen kansan asemaa ja tilaa sen joutuessa Ruotsin vallan alle. Hän kirjoittaa suomalaisista ja eestiläisistä mm. seuraavaa (suom. Iiro Kajanto):

”Kumpikin kansa oli kotoisissa tavoissaan puolivillien kansojen kaltaisia. Ajattelutavan kovuus, luonteen jurous ja hitaus sekä seurustelutapojen karheus olivat heille ominaisia, mutta niitä ei voi laskea heidän vioikseen sen enemmän kuin muiden kehittymättömien kansojen. Suomen muinaiset asukkaat kohtelivat vain vähäisellä kunnioituksella ja lempeydellä kauniimpaa sukupuolta, jonka osa tosin kaikkien barbaarien keskuudessa oli kova..”

Porthan kuvaa suomalaisten varhaista yhteiskuntaa kulttuurisanastosta ja kansan otetuilla esimerkeillä:

Suomalaisten luonteeseen kuului tietynlainen kömpelyys ja karskius: heillä ei ollut esimerkiksi sanaa tanssille vaan jotakin sinne päin eli omaperäinen leikki (**hiippa**). Avioliittotermit olivat hyvin erikoistuneita, siis olo oli perhekeskeistä (**häät, ylkä, sulhainen, morsian, kosio, kaaso, kapiot**). Naisten työ oli raskasta viljan jauhantaa (**”päivät pyörin petkeleissä, kiven puussa kiikuttelin”**) ja naiset (tyttäret) olivat miehen vallan alla. Porthan antaa esimerkkejä naisen myynnistä miehelle (**”Neitojahan myöskenteli, impijähän kaupotteli”; ”Kellen myötihin minua?” – ”Sinä myötihin**

minulle, kana kaunis kaupittihen.”). Kaupan hintana mainittiin mm. että ostajan tuli maksaa neidosta hevonen isälle, lehmä äidille, pari härkiä veljille, uuhi siskolle ja vielä suuri solki veljen vaimolle. Toki kodinpidossa on edistytty barbaareista ja paimentolaisista, siitä kertovat kankaitten ja kotiesineiden nimet (**sarka, verka, hursti palttina, aivina; pöytä, rahi, vuode, pata, kasari, malja, sammio, sanko; huhmar, mäntä rasia, lipas**). Ja pihayhteisöstä oli jo kyläyhteisökin alkanut kehittyä (**piha, huone, pirtti, sauna, kota, maja, aitta, riihi, navetta (ometta, pihatto, läävä), tarha; talo, kylä, kihlakunda, käräjä**).

Tällaisia suomalaiset siis olivat 1200-luvulla. Totta kai myös Porthanin mielestä he olivat kehittyneempiä 1700-luvulla. — Mutta se on toisen esityksen aihe.

Vuonna 1795 ilmestyi Eric Tuneldin Ruotsin Kuningaskunnan maantieteen 7. painos, jonka Suomen Suurruhtinaskuntaa koskevan lähes 300-sivuisen osan tiedot ovat lähes kaikki Porthanilta peräisin:

- Siinä ylistetään Suomea luontonsa puolesta hedelmälliseksi ja sijainniltaan hyväksi ja ihanaksi maaksi — Porthan oli viimeisinä vuosinaan erityisen kiinnostunut Suomen taloudellisesta kehittämisestä ja luonnonvarojen käytöstä.
- Suomalaisia sanotaan luonteeltaan urhoollisiksi — suomalaiset olivat joutuneet taistelemaan Venäjää vastaan ja kamppailemaan ruttotautien, nälänhädän ja pakkasien kanssa.
- Maanjakaminen ja liikenneyhteydet ovat vielä alkeellisella tasolla; perinteiset Suomen asuttamisen kannalta tärkeät erämaan raivaustavat (kaskenpoltto, tervanpoltto, hirrenveisto, päreet ja savupirtit) ovat vielä laajalti käytössä, mutta nyt ne hidastavat talouskehitystä.
- Suomalaiset ovat ulkonäöltään, tavoiltaan ja pukeutumiseltaan venäläisten kaltaisia — muistutuksena suomalaisten itäisistä juurista.